

PERKAHWINAN ANTARA ETNIK: SATU KAJIAN DI BANDAR MELAKA

oleh
Sanusi Osman

Sinopsis

Kertas ini cuba memahami perkahwinan antara etnik di kalangan penduduk Bandar Melaka. Penulis cuba membandingkan pola perkahwinan antara etnik yang terdapat di Bandar Melaka dengan Singapura. Perbincangan didasarkan kepada hasil penyelidikan yang telah dilakukan pada 1974. Daripada data yang telah dapat dikumpulkan penulis mendapati bahawa peratus perkahwinan antara etnik itu adalah tinggi di kalangan mereka yang menganggotai kelompok minoriti seperti India dan Portugis. Didapati juga bahawa perkahwinan antara etnik yang paling kerap berlaku di Bandar Melaka ialah India-Melayu dan Melayu-China.

Synopsis

This paper attempts to examine interethnic marriages in Malacca Town. It compares the pattern of interethnic marriages in this town with that of Singapore. Discussions are based mainly on a fieldwork which was carried out in 1974. The collected data show that there is a high percentage of interethnic marriage among minority groups such as Indians and Portuguese. They also show that the most frequent intermarriages in this town are between Indians - Malays and Malays - Chinese.

I

Perkahwinan dalam kebanyakan masyarakat adalah bercorak 'endogamous' iaitu perkahwinan itu berlaku di antara anggota-anggota dalam kumpulan etnik yang sama. Sebaliknya, perkahwinan di antara anggota-anggota kumpulan etnik yang berlainan jarang berlaku. Oleh kerana itu perkahwinan demikian sekiranya berlaku, dilihat sebagai satu perlencongan dari norma perkahwinan sejagat. Setengah ahli-ahli sosiologi menganggap bahawa perkahwinan antara etnik (perkahwinan campuran) demikian adalah 'the best index of assimilation' atau satu petunjuk asimilasi yang terbaik (Lind, 1938). Ada pula ahli sosiologi yang mengatakan bahawa perkahwinan campuran ini

dapat dianggap sebagai ujian yang amat penting kepada perpaduan kumpulan (Druchsler, 1920).

Dalam masyarakat berbilang etnik seperti di Malaysia, satu kajian menyeluruh mengenai perkahwinan campuran ini sungguh penting. Apakah lagi bila disedari bahawa bidang ini belum ramai ahli-ahli sains sosial yang menerokanya. Edmond (1968) yang telah membuat kajian mengenai perkahwinan campuran di kalangan orang Cina berpendapat bahawa "as far as is known from the evidence available, intermarriage between Chinese and Malays in Malaya has not been frequent, and that to-day they (intermarriages) are relatively few". Pendapat ini hampir sama dengan pendapat yang pernah dikemukakan oleh Djamour (1965) dan Freedman (1965) dalam kajian mereka mengenai perkahwinan campuran di Singapura.

Kekurangan perkahwinan campuran di antara orang Melayu dengan orang bukan Melayu menurut beberapa pengkaji, disebabkan oleh faktor agama. Silcock (1963) mengatakan bahawa, "intermarriage is limited by the strong barrier of the Muslim religion". Manakala Freedman pula mengatakan bahawa agama Kristian lebih 'tolerent' kepada perkahwinan campuran. Oleh kerana itu terdapat lebih banyak perkahwinan antara etnik di kalangan penganut-penganutnya (Freedman, 1965:124).

Dalam kajian permulaan ini penulis akan melihat sejauh mana perkahwinan campuran berlaku di kalangan masyarakat berbagai etnik di Bandar Melaka dan apakah pula jenis atau bentuk perkahwinan itu. Perbincangan dalam kertas ini akan didasarkan kepada data yang diperolehi melalui temuramah dan yang dikumpulkan dari Pejabat Pendaftaran Perkahwinan, Pejabat Agama Islam dan beberapa buah gereja di kawasan Bandar Melaka.

II

Daripada jawapan-jawapan yang diberi oleh bapa, emak dan isteri keluarga yang ditemuramah dapat difahamkan bahawa perkahwinan antara etnik berlaku bukan saja di kalangan responden tetapi juga di kalangan ibu bapa mereka. Daripada 428 orang responden yang telah dipilih didapati 400 orang telah berkahwin. Mereka ini terdiri dari 129 orang Melayu, 181 orang Cina, 54 orang India dan 36 orang Portugis. Jumlah perkahwinan campur di kalangan mereka ialah 41 atau 10.2%. Daripada 129 orang responden Melayu, terdapat 10

¹Seramai 428 ketua keluarga telah dipilih secara rambang. Mereka ini terdiri dari 131 orang Melayu, 201 Cina, 40 India dan 36 orang Portugis. Penyelidikan ini dibuat dalam tahun 1974.

(7.7%) perkahwinan antara etnik iaitu seramai 8 orang telah beristeri dengan wanita Cina, seorang mempunyai isteri dari wanita keturunan India dan seorang lagi mempunyai isteri wanita Arab.² Di kalangan responden Cina pula terdapat 12 (6.6%) kes perkahwinan campur iaitu 8 orang telah berkahwin dengan wanita Melayu, 2 orang berkahwin dengan wanita India, 2 orang berkahwin dengan wanita Ceylon dan seorang berkahwin dengan wanita Inggeris. Perkahwinan antara etnik di kalangan responden India didapati jauh lebih tinggi daripada responden Melayu dan Cina. Daripada 54 orang yang berkahwin terdapat 11 (20.3%) orang-orang India mempunyai isteri dari keturunan lain etnik, iaitu 3 wanita Melayu, 5 wanita Cina dan 3 wanita Ceylon. Sungguhpun demikian peratus perkahwinan campur ini adalah paling tinggi di kalangan responden Portugis. Daripada 36 orang yang berkahwin didapati 8 orang (22.2%) memiliki isteri dari kumpulan etnik yang berlainan, iaitu 6 wanita Cina, seorang wanita India dan seorang wanita Inggeris.

Data yang dikumpulkan juga menunjukkan bahawa peratus perkahwinan campur amat rendah di kalangan ibu bapa mereka. Perkahwinan campur di kalangan ibu mereka didapati cuma 14 (3.2%) perkahwinan di kalangan ibu responden Melayu, 3 di kalangan ibu responden Portugis, 7 (11.6%) perkahwinan di kalangan ibu responden India dan cuma satu atau 0.4% perkahwinan di kalangan ibu responden Cina. Daripada 3 perkahwinan campur di kalangan ibu respondent Melayu itu, seorang berkahwin dengan lelaki Cina dan dua orang lagi berkahwin dengan lelaki Arab. Perkahwinan campur di kalangan ibu responden Portugis pula berlaku dengan seorang lelaki Cina, seorang lelaki India dan seorang lelaki Ceylon. Manakala di kalangan ibu responden India, seorang berkahwin dengan lelaki Melayu dan 6 orang berkahwin dengan lelaki Ceylon. Di kalangan ibu responden Cina, hanya seorang yang berkahwin campur iaitu berkahwin dengan lelaki Melayu. Bagaimanapun perkahwinan campur di kalangan bapa responden pada keseluruhannya didapati lebih tinggi sedikit peratusnya jika dibandingkan dengan peratus kahwin campur di kalangan ibu-ibu mereka. Daripada 428 orang itu didapati 18 (4.2%) perkahwinan antara etnik. Jumlah ini terdiri dari 9 (6.8%) perkahwinan campur di kalangan bapa responden Melayu, 7 (11.6%) perkahwinan di kalangan bapa responden India dan 2 (5.5%) perkahwinan di kalangan bapa responden Portugis. Tidak terdapat kahwin campur di kalangan bapa responden Cina.

²Wanita ini adalah keturunan Arab dari Singapura.

Perkahwinan campur di kalangan bapa responden Melayu terdiri dari dua perkahwinan dengan wanita Cina, 5 perkahwinan dengan wanita India, dan masing-masing satu perkahwinan dengan wanita Ceylon dan wanita Arab. Di kalangan bapa responden India pula didapati seorang berkahwin dengan wanita Melayu, dan 6 orang lagi berkahwin dengan wanita Ceylon. Manakala di kalangan bapa responden Portugis seorang berkahwin dengan wanita India dan seorang lagi berkahwin dengan wanita Ceylon.

Data dalam Jadual 1 menunjukkan beberapa perkara penting. Pertama, perkahwinan antara etnik memang berlaku. Ia berlaku bukan saja di kalangan generasi muda tetapi juga di kalangan generasi yang lebih tua. Sungguhpun begitu, peratus perkahwinan campur agak lebih tinggi di kalangan generasi muda jika dibandingkan dengan generasi ibu dan bapa mereka.

Kedua, setengah responden yang mempunyai ibu atau bapa yang berkahwin campur nampaknya telah menghadapi masalah untuk membuat penentuan identifikasi etniknya. Ada responden yang memilih kumpulan etnik ibunya sebagai kumpulan etniknya. Ada pula yang memilih kumpulan etnik bapa mereka menjadi kumpulan etniknya. Besar kemungkinan setengah responden ini akan mengubah pengenalan etniknya dari masa ke semasa mengikut situasi-situasi tertentu. Dalam satu situasi, ia akan mengenalkan dirinya dengan kumpulan etnik ibunya, manakala dalam situasi yang lain pula ia mengenalkan dirinya dengan kumpulan etnik bapanya.

Masalah membuat penentuan 'identifikasi etnik ini dapat dilihat dengan jelas dalam ruangan A dan B Jadual 1. Dalam ruangan A kita dapati seramai 9 orang responden Melayu yang mempunyai bapa yang terdiri dari orang bukan-Melayu. Bapa mereka itu terdiri dari dua orang Cina, lima orang keturunan India, seorang keturunan Ceylon dan seorang keturunan Arab. Sungguhpun begitu kesembilan orang responden ini telah mengenal diri mereka sebagai Melayu oleh kerana ibu mereka orang Melayu. Di kalangan responden India terdapat 7 orang yang mempunyai bapa yang bukan orang India. Seorang daripadanya mempunyai bapa keturunan Melayu, manakala enam orang lagi mempunyai bapa dari keturunan orang Ceylon. Sungguhpun begitu semua mereka menganggap diri mereka sebagai orang India oleh kerana ibu mereka adalah orang India. Begitu juga di kalangan orang Portugis. Terdapat dua orang responden yang mempunyai bapa yang bukan Portugis iaitu seorang mempunyai bapa keturunan India dan seorang lagi keturunan Ceylon. Sungguhpun begitu kedua-dua mereka menganggap diri mereka sebagai seorang Portugis.

Jadual 1
Pola Perkahwinan Di Kalangan Responden, Ibu dan Bapa Mereka

(A) (B) (C)

Responden	BAPA					IBU					ISTERI				
	M	C	I	A	P	M	C	I	A	P	M	C	I	A	P
Melayu	122	2	5	1	1	128	1	—	—	2	—	—	—	—	—
Cina	—	201	—	—	—	1	200	—	—	—	—	201	8	168	2
India	1	—	53	6	—	1	—	53	6	—	—	60	3	5	43
Portugis	—	—	1	1	—	—	1	1	1	—	33	—	6	1	—
Jumlah	428					428					400				

Petunjuk: M Melayu A Arab
C Cina P Portugis
I India Ing
Cey Ceylon Ingeris

Sebaliknya, ada pula responden yang memilih kumpulan etnik bapanya sebagai identiti kumpulan etniknya. Dalam ruangan B misalnya, 3 orang responden yang mempunyai ibu dari keturunan orang bukan Melayu tetapi menganggap diri mereka sebagai orang Melayu. Tiga orang ibu mereka itu terdiri dari seorang wanita Cina dan dua orang wanita Arab. Bagaimanapun seorang responden menganggap dirinya Cina walaupun ibunya seorang keturunan Melayu. Di kalangan responden India pula terdapat seorang yang mempunyai ibu keturunan Melayu dan enam orang lagi mempunyai ibu dari keturunan orang Ceylon. Sungguhpun begitu ketujuh-tujuh orang mereka ini menganggap diri mereka sebagai orang India. Di kalangan orang Portugis pula didapati tiga orang yang mempunyai ibu dari orang bukan Portugis. Mereka ini terdiri dari seorang Cina, seorang India dan seorang Ceylon. Mereka juga, ketiga-tiganya, menganggap diri mereka sebagai orang Portugis.

Ketiga, pola perkahwinan campur yang terdapat dalam Jadual 1 juga membuktikan bahawa perkahwinan di antara orang Melayu dan orang Cina merupakan pola perkahwinan campur yang paling tinggi bilangannya. Sebanyak 20 kes perkahwinan di antara Melayu dan Cina berlaku di kalangan keluarga responden iaitu 16 di kalangan responden itu sendiri, dua di kalangan ibu mereka dan dua di kalangan bapa mereka. Pendapat Edmond (1968) yang mengatakan perkahwinan di antara orang Melayu dan orang Cina jarang-jarang berlaku ternyata tidak benar di kalangan penduduk Bandar Melaka ini. Selain daripada perkahwinan di antara orang Melayu dan orang Cina, didapati juga 5 kes perkahwinan di antara orang Melayu dan orang India dan empat perkahwinan di antara orang Melayu dan orang Arab.

Keempat, data yang dikumpulkan juga menunjukkan bahawa peratus perkahwinan campur adalah lebih tinggi di kalangan kumpulan minoriti seperti India dan Portugis jika dibandingkan dengan peratus perkahwinan di kalangan orang Melayu dan orang Cina. Ini mungkin disebabkan oleh usaha dari kumpulan minoriti untuk menyesuaikan kehidupan mereka dengan masyarakat tempatan ataupun kerana didorong oleh tarikan dari kumpulan majoriti yang ada dalam komunitinya itu.

III

Di Singapura, menurut Freedman (1965) dan Djamour (1965), jenis perkahwinan campur yang biasa terdapat ialah perkahwinan diantara wanita keturunan Cina dengan lelaki keturunan Eropah, di antara wanita Serani dengan lelaki keturunan India dan di antara wanita

Serani dengan lelaki keturunan Cina. Menurut mereka lagi, bilangan perkahwinan di antara Melayu-Cina, Melayu-India dan Melayu-Arab paling sedikit (Djamour, 1965: 11-13; Freedman, 1965: 123-126).

Jenis perkahwinan antara etnik di kalangan penduduk Bandar Melaka dapat dibahagikan kepada dua iaitu perkahwinan campur antara orang yang beragama Islam dan antara orang-orang yang bukan Islam. Perkahwinan campur di kalangan orang Islam (khususnya orang Melayu) di Bandar Melaka pada tahun 1970 — 1973 adalah kecil bilangannya. Jadual 2 menunjukkan bahawa peratus perkahwinan campur di kalangan mereka adalah kira-kira 3.5% saja setiap tahun. Peratus perkahwinan campur di kalangan orang-orang yang bukan Islam juga tidak jauh bedanya iaitu kira-kira 3% setiap tahun (sila lihat Jadual 3). Oleh itu hitung panjang peratus perkahwinan campur yang berlaku di Bandar Melaka ini adalah 6.3% setiap tahun. Peratus ini boleh dikatakan masih terlalu rendah.

Jenis perkahwinan campur yang seringkali berlaku di kalangan orang-orang Islam ialah perkahwinan di antara Melayu dengan Cina. Dari tahun 1970 — 1973, didapati 47% daripada 99 perkahwinan campur adalah terdiri dari perkahwinan jenis tersebut. Jenis yang kedua ialah perkahwinan di antara orang India dengan orang Melayu. Dalam masa yang sama, didapati 40% daripada semua perkahwinan campur adalah melibatkan perkongsian hidup di antara Melayu dengan India. Jenis ketiga ialah perkahwinan di antara orang Melayu

Jadual 2
Perkahwinan Campur di Kalangan Orang Islam
di Bandar Melaka 1970 — 1973

Jenis Perkahwinan	1970	1971	1972	1973	Jumlah	%
Melayu — Cina	16	9	12	9	46	47
India — Melayu	12	15	7	6	40	40
Melayu — Arab	1	3	1	1	6	6
Eropah — Melayu	1	—	1	—	2	2
India — Cina	1	—	1	1	3	3
Portugis — India	—	—	—	1	1	1
Melayu — Filipino	—	—	1	—	1	1
Jumlah	31	27	23	18	99	100
Jumlah Perkahwinan	771	764	804	600		
% Perkahwinan Campur	4.2%	3.5%	2.8%	3%		

Sumber: Pejabat Majlis Ugama Islam Melaka

dengan orang Arab. Perkahwinan jenis ini sebenarnya kecil saja bilangannya: cuma 6%.

Sebaliknya perkahwinan antara etnik di kalangan bukan Islam terdiri kebanyakannya dari dua jenis. Pertama, perkahwinan di antara orang Cina dengan orang Portugis dan kedua, di antara orang Cina dengan orang India. Perkahwinan jenis yang pertama didapati sebanyak 36 (41.3%) daripada 87 perkahwinan campur dalam masa 1971 — 1974. Manakala perkahwinan jenis yang kedua ialah sebanyak 33 (37.0%) dalam masa yang sama. Perkahwinan jenis ketiga ialah perkahwinan di antara orang keturunan Cina dengan orang berasal dari Eropah atau orang Eropah dengan keturunan Portugis. Perkahwinan jenis ini juga kecil bilangannya.

Jadual 3
Perkahwinan Campur di Kalangan Orang Bukan-Islam
di Bandar Melaka 1971—1974

Jenis Perkahwinan	1971	1972	1973	1974	Jumlah	%
Cina — Portugis	6	5	12	13	36	41.3
Cina — India	7	13	5	8	33	37.9
Eropah — Cina	2	—	3	1	6	6.8
Eropah — Portugis	1	2	1	1	5	5.7
Cina — lain-lain*	—	1	1	2	4	4.5
Portugis — India	1	—	—	1	2	2.2
Eropah — India	—	—	1	—	1	1.1
Jumlah	17	21	23	26	87	99.5
Jumlah Perkahwinan	648	685	729	729		
%Perkahwinan Campur	2.6%	3%	3.1%	3.5%		

* Lain-lain: Kebanyakannya terdiri dari Jepun dan Siam

Sumber: Pejabat Pendaftaran Perkahwinan Melaka, Gereja St. Peter's; St. Xavier's dan St. Teresa's

Riaz Hassan (1974) yang telah menjalankan penyelidikan mengenai perkahwinan antara kumpulan etnik di Singapura mendapati bahawa ada tiga jenis perkahwinan campuran yang seringkali berlaku. Perkahwinan campur yang paling kerap berlaku ialah di antara orang Melayu dengan orang India; keduanya ialah perkahwinan di antara orang Melayu dengan orang Cina, manakala jenis yang ketiga ialah perkahwinan di antara orang Cina dengan orang India. Ketiga-tiga jenis perkahwinan campur ini juga merupakan jenis-jenis perkahwinan

yang seringkali berlaku di Bandar Melaka ini walaupun susunan kedudukannya tidak serupa dengan keadaan di Singapura.

Jika ditinjau tentang jantina tiap-tiap kumpulan etnik yang terlibat dalam perkahwinan campur di Bandar Melaka ini, kita dapati bahawa jenis perkahwinan yang paling kerap berlaku ialah diantara lelaki India dengan perempuan Melayu. Daripada 186 perkahwinan campur yang dikaji, sebanyak 34 (18.2%) perkahwinan adalah terdiri dari perkahwinan jenis ini. Jenis yang kedua ialah perkahwinan di antara lelaki Melayu dengan perempuan Cina, iaitu 33 (17.7%) perkahwinan. Jenis ketiga ialah perkahwinan di antara lelaki India dengan perempuan Cina, sebanyak 29 (15.5%) perkahwinan. Keempat, perkahwinan di antara lelaki Portugis dengan perempuan Cina, sebanyak 21 (11.2%) perkahwinan. Kelima, perkahwinan di antara lelaki Cina dengan perempuan Portugis, sebanyak 13 (6.9%) perkahwinan. Keenam, perkahwinan di antara lelaki Cina dengan perempuan Melayu, sebanyak 7 (3.7%) perkahwinan. Ketujuh, perkahwinan di antara lelaki Cina dengan perempuan India, sebanyak 6 (3.2%) perkahwinan.

Di Singapura, menurut Riaz Hassan (1974), perkahwinan yang paling kerap berlaku adalah sama seperti di Bandar Melaka iaitu di antara lelaki India dengan perempuan Melayu. Sungguhpun begitu jenis perkahwinan yang kedua di Singapura ialah di antara lelaki Eropah dengan perempuan Cina. Ketiga ialah perkahwinan di antara lelaki Melayu dengan perempuan India, manakala jenis keempat ialah di antara lelaki Melayu dengan perempuan Cina (Riaz Hassan, 1974: 18—19). Data yang diperolehi dalam kajian ini menunjukkan bahawa perempuan Cina lebih banyak yang berkahwin dengan anggota-anggota di luar kumpulan etniknya jika dibandingkan dengan perempuan dari kumpulan-kumpulan etnik lain. Sungguhpun begitu bilangan perempuan Melayu yang berkahwin campur lebih tinggi daripada bilangan wanita keturunan Portugis dan India.

Sebaliknya pula, bilangan laki-laki yang paling tinggi berkahwin campur ialah lelaki India. Ini diikuti oleh lelaki Melayu, Cina dan Portugis.

IV

Kajian ini telah menunjukkan beberapa perkara penting dan menarik. Pertama, perkahwinan antara etnik telah berlaku dalam semua kumpulan etnik walaupun terdapat perbezaan mengenai bilangan yang terlibat dalam perkahwinan itu. Dalam hal ini, nampaknya, lebih banyak perkahwinan campur berlaku di kalangan generasi sekarang daripada generasi dulu. Kedua, peratus

perkahwinan campur didapati lebih tinggi di kalangan golongan minoriti seperti India dan Portugis. Keadaan ini terjadi mungkin kerana usaha dari kumpulan-kumpulan etnik ini untuk menyesuaikan hidup mereka dengan kumpulan majoriti yang lain ataupun disebabkan oleh pengaruh dan tarikan yang terdapat dalam kumpulan majoriti itu. Ketiga, jenis perkahwinan yang paling kerap berlaku ialah perkahwinan di antara orang India dengan orang Melayu dan di antara orang Melayu dengan orang Cina. Dengan demikian, pendapat Edmond (1968) yang mengatakan bahawa perkahwinan di antara Melayu-Cina itu sangat jarang berlaku tidak dapat diterima bagi kes penduduk Bandar Melaka ini. Keempat, timbul masalah membuat penentuan tentang identifikasi etnik di kalangan generasi muda yang ibubapa mereka telah berkahwin campur. Jika keadaan ini semakin banyak dan terus menerus berlaku besar kemungkinan ia akan dapat melemahkan prasangka etnik dan juga keperibadian etnik dalam masyarakat di Malaysia. Secara tidak langsung, keadaan ini dapat memberi sumbangan kepada usaha untuk mewujudkan keperibadian nasional. Kelima, kajian ini tidak menunjukkan adanya perbezaan yang besar tentang peratus perkahwinan campur di kalangan orang Islam dengan orang bukan Islam. Data ini juga membuktikan bahawa agama bukanlah satu faktor penentu yang penting kepada perkahwinan campur. Banyak lagi faktor-faktor lain yang penting dan perlu diambil kira seperti latarbelakang pendidikan, tempat tinggal, jenis pekerjaan, tempat pekerjaan, bahasa pertuturan, taraf hidup dan sebagainya. Satu pengkajian mendalam patut dilakukan untuk melihat faktor-faktor yang memainkan peranan penting dalam mempengaruhi perkahwinan antara etnik di negara ini.

Rujukan

- Djamour, Judith, 1965 *Malay Kinship and Marriage in Singapore* London School of Economic Monographs On Social Anthropology.
- Drachsler, Julius, 1920 *Democracy and Assimilation*. New York: The Mac Millian.
- Edmond, J., 10 July 1968 "Religion, Intermarriage and Assimilation: The Chinese in Malaya," *RACE*.
- Freedman, Maurice, 1965 *Chinese Family and Marriage in Singapore*, London: The Anthlone Press.
- Lind, Andrew W, 1938 *An Island Community: Ecological Succession in Hawaii*, Chicago: University of Chicago Press.
- Riaz Hassan, 1974 *Interethnic Marriage in Singapore: A Study in Interethnic Relations*, Occasional Paper No. 21, Singapore: Institute of Southeast Asia Studies.
- Silcock, T.H., 1963 "Communal and Party Structure," in T.H. Silcock and R. Fisk (Eds); *The Political Economy of Independent Malaya*, Canberra: Australian National University Press.